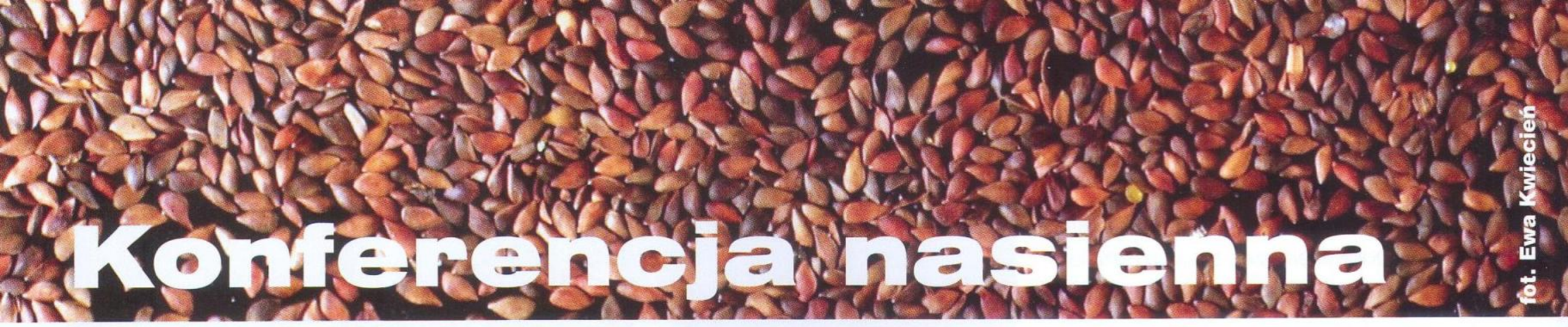

Konferencja nasienna

fot. Ewa Kwiecień

11 lutego przedstawiciele Lasów Państwowych i świata nauki spotkali się w Sękocinie na konferencji pt. „Potrzeby i możliwości zmian obszarów regionów pochodzenia leśnego materiału podstawowego oraz wykorzystania leśnego materiału rozmnożeniowego poza regionem pochodzenia".

Konferencję zorganizował Wydział Hodowli i Użytkowania Lasu DGLP pod przewodnictwem Pawła Mrozińskiego i Jerzyny Przypaśniak, na wniosek zespołu zadaniowego (powołanego zarządzeniem nr 46 dyrektora generalnego LP z 8 lipca 2009 r.) ds. oceny funkcjonowania w praktyce przepisów prawnych regulujących postępowanie w PGL LP w dziedzinie nasiennictwa, leśnego materiału podstawowego, selekcji stosowanej oraz produkcji i obrotu leśnym materiałem rozmnożeniowym,

Spotkanie zgromadziło przedstawicieli wszystkich RDLP, jak również placówek i instytutów badawczych oraz naukowych. Otworzył je Grzegorz Furmański, zastępca dyrektora generalnego LP ds. gospodarki leśnej, który podkreślił potrzebę zmian w obowiązującej regionalizacji, wynikającą z doświadczeń w funkcjonowaniu obecnego systemu i zgodnie z istniejącymi wynikami badań naukowych. Szczegółowe uwagi i doświadczenia na temat funkcjonowania obowiązujących przepisów regionalizacji zaprezentowali naczelnicy wydziałów hodowli i zagospodarowania lasu z kilku regionalnych dyrekcji Lasów Państwowych.

Uwagi i propozycje

Stanisław Kułak z RDLP w Białymstoku przedstawił dwa warianty likwidacji regionów 252 i 253, ze względu na znikomą bazę nasienną tam występującą, połączenie regionów o charakterze matecznym świerka pospolitego 202 i 203 oraz propozycję korekty granic pozostałych regionów na terenie białostockiej dyrekcji LP. Marek Kowalewski z RDLP w Gdańsku wskazał na trudności w gospodarce nasiennej, związane z niespójnym przebiegiem granic regionów pochodzenia z granicami nadleśnictw, i zaproponował poszerzenie tzw. strefy buforowej do 20 km. Krzysztof Kamiński z RDLP w Łodzi sugerował powiększenie regionu 601 o obszar Nadleśnictwa Brzeziny, leżącego w regionie 651, oraz przeniesienia części nadleśnictw Poddębie i Grotniki z obecnego regionu 452 do regionu 651. Ważne dla tej dyrekcji jest również zwiększenie możliwości sprowadzania do regionu 601 nasion świerka pospolitego z regionów 801, 802 i 808, ze względu na brak własnej bazy nasiennej tego gatunku i powtarzające się trudności po-

Spotkanie otworzył Grzegorz Furmański (drugi z prawej), zastępca dyrektora generalnego LP ds. gospodarki leśnej

fot. archiwum Wydziału Hodowli i Użytkowania Lasu DGLP

zyskania nasion z terenu RDLP Radom. Irena Sobania z RDLP w Olsztynie uzasadniła propozycję zmiany regionu 106 o charakterze matecznym dla dębu szypułkowego na region zwykły, ze względu na brak zaobserwowanych różnic cech fenotypowych i fenologicznych pochodzeń dębu z sąsiadujących regionów 103 i 106, potwierdzonych badaniami genetycznymi IBL.

Z kolei Krzysztof Rostek z RDLP w Warszawie zaproponował przeniesienie części Nadleśnictwa Sokołów, położonej na terenie regionu 403, do regionu 455, w celu uproszczenia gospodarki nasiennej na tym terenie. Natomiast Marian Białek z RDLP we Wrocławiu zwrócił uwagę na położenie Nadleśnictwa Świdnica na terenie pięciu regionów pochodzenia, w tym trzech o charakterze matecznym, stwarzające znaczne problemy w gospodarce nasiennej. Zaproponowane przez tę dyrekcję LP przesunięcia granicznych gmin w regionach 502, 555, 701, 702 i 751 spowodowałyby zmniejszenie liczby regionów nasiennych na terenie Nadleśnictwa Świdnica. Warto dodać, że pozostałe regionalne dyrekcje Lasów Państwowych przedłożyły na piśmie Dyrekcji Generalnej LP swoje propozycje i wnioski dotyczące korekty regionalizacji nasiennej.

Głosy świata nauki

Wyniki swoich badań przedstawili ludzie nauki. Dr Roman Zielony (SGGW) zaprezentował nową koncepcję regionalizacji przyrodniczoleśnej, bazującej na krainach przyrodniczych i mezoregionach, z pominięciem dotychczasowych dzielnic. Z kolei prof. dr hab. Janusz Sabor (UR w Krakowie) omówił genetyczne podstawy wykorzystania leśnego materiału rozmnożeniowego poza regionem jego pochodzenia. Profesor poszukiwał odpowiedzi na pytanie o metody genetyczne, które mogą poprawić dobór leśnego materiału rozmnożeniowego w podstawowym aspekcie trwałości lasów i zapewnienia ich bioróżnorodności genetycznej. Podkreślił przy tym potrzebę oceny wartości genetycznej LMP i LMR przez badania proweniencyjne i testowanie potomstw. Obecną regionalizację, wyrażającą się w przyjętych do stosowania programach selekcji i zachowania leśnych zasobów genowych, ocenił jako sukces polskiego leśnictwa, zapewniający stabilizację transferu LMP i LMR. Na koniec przedstawił stanowisko prof. dr. hab. Władysława Chałupki (Instytut Dendrologii PAN w Kórniku), który potwierdził niedoskonałość obecnie obowiązującej regionalizacji, ale jednocześnie przestrzegł przed radykalnymi zmianami, uwzględniającymi fragmentaryczne badania zmienności DNA.

Kolejny głos w dyskusji należał do mgr. inż. Jana Matrasa (IBL w Warszawie), który omówił wykorzystanie populacji podstawowych gatunków drzew leśnych w regionach o charakterze matecznym. Przypomniał również podstawy i cele wyzna-

czania obecnych regionów nasiennych, do których zaliczył przede wszystkim: zachowanie odrębności rodzimych i najcenniejszych populacji, wykorzystanie bazy nasiennej najcenniejszych osobników, stworzenie systemu trwałego ewidencjonowania oraz kontroli pochodzenia LMR. Obecna regionalizacja, jak mówił, bazuje na podziale według regionów pochodzenia, w których przemieszczanie nasion w ramach danego regionu nie podlega ograniczeniom, oraz regionów matecznych – szczególnie cennych dla zachowania zasobów genowych i hodowli selekcyjnej populacji. Jan Matras wskazał jednocześnie na zapisy dyrektywy UE, które nakładają obowiązek wyznaczenia granic możliwych do określenia w terenie, co daje możliwość przyjęcia dowolnych zmian. Zalecał przy tym potwierdzenie możliwości zmian w obowiązującej obecnie regionalizacji przez dodatkowe prace badawcze, co ilustrował wynikami badań zmienności sosny, świerka i modrzewia.

Zdolności adaptacyjne populacji sosny zwyczajnej przedstawił dr Jan Kowalczyk (IBL w Warszawie), który omówił zasady i cele badań proweniencyjnych, na podstawie których można przewidzieć zachowanie się populacji w zmieniających się warunkach klimatu; potwierdzone są przypisywane sośnie wysokie zdolności adaptacyjne. Badania pokazują również znaczny wpływ przemieszczenia populacji na ich wzrost i to, że nie zawsze populacje rodzime charakteryzują się najwyższą jakością. Następnie dr hab. Justyna Nowakowska (IBL w Warszawie) omówiła możliwości weryfikacji granic wybranych regionów pochodzenia sosny, świerka i dębu według struktury genetycznej populacji (DNA). Na podstawie markerów RAPD wyodrębniła ona grupy filogenetyczne badanych gatunków, o podobnej strukturze genetycznej. W wypadku sosny mapy genotypów drzewostanów w badanych regionach dają możliwości zmian ich granic, przy czym markery DNA jądrowego i mtDNA w większości potwierdziły rejonizację LPM w badanych obszarach, jak również odrębność populacji świerków północnych od południowych.

Nasiona modrzewia

fot. Ewa Kwiecień

> Obszerny materiał i wnioski z konferencji posłużą do opracowania koncepcji korekty rozporządzeń Ministra Środowiska w zakresie wykazu i obszarów regionów pochodzenia leśnego materiału podstawowego oraz wykorzystywania leśnego materiału rozmnożeniowego poza regionem jego pochodzenia.

Z kolei dr Kinga Skrzyszewska (UR w Krakowie) zaprezentowała wyniki badań nad wartością genetyczno-hodowlaną jodły w regionach pochodzenia LMP. Najlepsze okazały się populacje roztoczańskie – regiony 605 i 606. Ze względu na stabilną i utrzymującą się z wiekiem wysoką wartość genetyczno-hodowlaną jodły z regionu 605 proponuje rozszerzyć pole jej wykorzystania o regiony zwykłe 660 i 661, stanowiące obszar transferu jodły regionu 606, którego proweniencje wykazują obecnie niższą wartość indeksową (IWGH). Niejednolita ocena wartości genetyczno-hodowlanej jodły z regionu świętokrzyskiego 604 uzasadnia propozycję ograniczenia obszaru jej wykorzystania o regiony pochodzenia 359, 308 i 501. Zaproponowano rozszerzenie pola transferu jodły sądeckiej (region 803) o regiony 801, 802 i 808, z uwagi na bardzo niskie indeksy wartości genetyczno-hodowlanej uzyskiwane przez jodłę śląską. Najsłabsze populacje bieszczadzkie z regionów 804 i 806 nie powinny być powielane w regionach sąsiednich.

W dalszej części spotkania prof. dr hab. Władysław Barzdajn (UP w Poznaniu) przedstawił zarys proweniencyjnej zmienności buka pospolitego w Polsce. Ważnym efektem realizowanych przez niego badań jest określenie zmienności buka w Polsce, porównywalnej do zmienności tego gatunku w całym jego zasięgu. Zmienność ta ma charakter ekotypowy, a nie klinalny. Proweniencje silnie reagują na zmianę miejsca uprawy. Populacje lokalne nie zawsze charakteryzuje najlepsze dostosowanie do miejscowych warunków, a sprowadzenie populacji z zewnątrz może przynieść poprawę. Za najlepszą uznano populację z Gryfina. Następnie prof. dr hab. Jarosław Burczyk (Instytut Dendrologii PAN w Kórniku) omówił możliwości wykorzystania markerów chloroplastowych DNA, w celu opracowania podstaw regionalizacji nasiennej dębów. Dotychczas przebadana niewielka liczba populacji dębów na terenie kraju nie pozwala na przedstawienie rozkładu przestrzennego zmienności haplotypowej gatunku. Dalsze prace powinny określić haplotypy dla pozostałych wyłączonych drzewostanów nasiennych dębów, a być może również gospodarczych drzewostanów nasiennych. Uzyskane wyniki pozwolą na stworzenie podstaw genetycznych regionalizacji dla dębów oraz określenie identyfikacji genetycznej poszczególnych populacji. Inny mówca – prof. dr hab. Andrzej Lewandowski (Instytut Dendrologii PAN w Kórniku) – skupił się na identyfikacji pochodzenia świerka pospolitego, uwzględniającej markery cytoplazmatyczne na przykładzie Nadleśnictwa Gołdap. Zwrócił uwagę, że obecna regionalizacja obarczona jest błędnym założeniem, że aktualny obraz zmienności jest naturalny, a regiony mateczne są jednorodne. W swoich badaniach wykazał zetknięcie się na wysokości Białowieży świerka z pochodzeń północnych i południowych, co weryfikuje dotychczasowe poglądy na zasięg tego gatunku w Polsce.

Wystąpienia naukowców zakończyła wypowiedź Ryszarda Dzialuka – dyrektora Biura Nasiennictwa Leśnego, który przedstawił informację na temat prac Komisji Europejskiej w zakresie prawodawstwa nasiennego UE. Komisja zakłada połączenie spraw nasiennictwa leśnego z ogrodnictwem i rolnictwem. Następnie Tomasz Dziemidek – zastępca dyrektora BNL, omówił możliwe zmiany w regionalizacji nasiennej (w świetle obowiązującej ustawy o leśnym materiale rozmnożeniowym), w których dopuścił możliwość powiązania regionalizacji nasiennej z regionalizacją przyrodniczoleśną.

Potrzeba zmian

Podczas dyskusji ustalono potrzebę powołania przez Ministra Środowiska, reprezentowanego na konferencji przez Grażynę Olejarską z Departamentu Leśnictwa, zespołu, którego zadaniem byłoby wypracowanie możliwych do zaakceptowania zmian, o których wcześniej mówiono. Prof. Janusz Sabor zwrócił na przykład uwagę, że obecna regionalizacja nasienna chroni zasoby genowe populacji w regionach o charakterze matecznym bez dodatkowych kosztów. Z kolei Wojciech Fonder, dyrektor RDLP w Warszawie, odnosząc się do wypowiedzi prof. Władysława Barzdajna, potwierdził zasadność zrezygnowania z regionalizacji w wypadku buka pospolitego, ze względu na ekotypowy charakter zmienności gatunku. Zwrócił również uwagę na możliwość zmniejszenia liczby regionów pochodzenia, na podstawie złożonych przez RDLP propozycji, popartych przedstawionymi wynikami badań. Wskazał na konieczność dalszych badań genetycznych na dużą skalę, w celu głębszego rozpoznania zmienności genetycznej gatunków oraz na potrzebę wykorzystania wyników „Programu testowania potomstw" w dalszych pracach nad udoskonalaniem regionalizacji nasiennej. Z kolei dr Roman Zielony zgodził się z wypowiedzią prof. Sabora w kwestii rozpoznania i wprowadzenia do regionalizacji przyrodniczoleśnej stref uprawowych. Natomiast dr Andrzej Załęski (IBL) poinformował, że w instytucie został opracowany gotowy projekt regionalizacji nasiennej dostosowany do nowej koncepcji regionalizacji przyrodniczoleśnej, bazującej na zgrupowanych mezoregionach i krainach przyrodniczych.

Tekst PAWEŁ MROZIŃSKI ■